

Taj mu gorljivo preporuča, upoznavši njegov dar, da podje u Monakov.

U Monakovu je sve nauke svršio odlično. Svake je godine dobio počastnu diplomu. Veliku zlatnu medalju dobi za ženijsko djelo „Bakanalije“, koje mu pribavi svjetski glas. Od onoga je doba naslikao čitav niz prekrasnih umjetnina, od kojih smo neke priobćili u „Prosvjeti“. Biblijske slike, koje donosimo u današnjem broju, ne trebaju pobližega komentara, jer im je predmet svakomu dobro poznat, a izradba govori tako k srcu, da je svaka hvala suvišna.

Ove slike služe na čast ne samo Medoviću, već i čitavom hrvatskom narodu.

— **Sereševski V.:** U tamnici. Žalostnu, mračnu stranu ljudskoga života prikazuje nam ruski umjetnik-slikar. U tamnici nalaze se patnici, možda politički okrivljenici i žalost i očaj sapeo im grudi. Valjda ih ne kriju dugo tamni zidovi, jer im na licima odsieva još ona prva bol, koju se još nisu naučili snositi. Ostavili su svoje mile i drage možda za uvijek i možda nikad više ne će vidjeti rodjene grude, koju su toli ljubili, za koju su žrtvovali čast, porodicu i budućnost svojega života.

— **Ivan Rendić:** Poprsje Frana Kalistra. Nedavno dogotovio je poznati umjetnik u reliefsu „Mater dolorosa“, koja je namijenjena nadgrobnomu spomeniku ugledne slovenske obitelji Kalister, a sada gledamo u slici poprsje slovenskoga rodoljuba Frana Kalistra.

„Edinost“ napisala je ob ovom poprsju cio članak, koji svršava riječima: ... Motreć Rendićevog Frana Kalistra, spoznaš v nem takog odličnjaka nezavisnoga po imetju, po mišljenju in po čuvstvovanju. Oni očesi, koliko hude enerzije izražati, a isto tako blagega sanarja! Kakor da stoji pred teboj knez, ki hoče in zna zapovedati, ki pa je narodu dober, sirotam milostljiv, a umetnosti podpiratelj in spoštovatelj“ ...

— **Zvonik sv. Marka u Mletcima.** Tko je ikada čuo za ime Mletaka, morao se je kod toga sjetiti i zvonika sv. Marka, koji se je u prvoj polovini pr. mj. srušio, ne samo na užas toga nekoć toli silnoga i moćnoga grada, već na užas cijeloga obrazovanoga svijeta. Prkosio je vjekove i vremenu i ljudima, nu sada su od njegovih ruševina postale radničkom rukom složene hrpe opeka i kamenja. Sva je sreća, da je kod toga basilika ostala ne taknuta, dočim je uništena sansovinska loža i jedan dio sjevernog ugla kraljevske palače.

— **Vožnju na automobilima od Pariza do Beča** predočuju nam u današnjem broju „Prosvjete“ četiri slike. Kao prvaka označili su Renée Knyffa i u istinu je nadmašio svoje drugove. 50 km. pred Innsbruckom oštetila mu se makina i on je vožnju morao napustiti. Nastradao je i američanski milijunaš Vanderbilt, jer su mu pupale kaučukove cieve i teško kom se mukom dovukao do Belforta, gdje je vožnju obustavio i barun H. Rothschild. Dvojica su tu utrku platila životom, ali bijaše i takovih, koji su ponijeli vienac lovorike. Prvi je prispio u Beč Marcel Renault, za 26 ura, 10 časova i 47⁴/₅ hipova. Zapala ga nagrada cara i kralja Franje Josipa I. i počastna nagrada kneza Fürstenberga.

— **Međunarodno utrkivanje** obdržavano je u Turinu, na kojemu su se osobito ponijeli austrijski časnici, koje je na povratku naš car i kralj primio u posebnu audienciju.

— **Slika „Concorso Ippico Internazionale“** u Turinu predočuje nam smjeli orijaški skok preko ograde, koji je izveo kapetan Federico Caprieli.

— **Papinski jubilej**, koji je svečano proslavljen 6. srpnja t. g. u Vatikanu predočuje nam dvie slike, koje su toga radi osobito zanimive, jer fotografijama u takovim prilikama nije dozvoljeno da papu fotografiraju.

† Nikola Mašić.

Ima za cielo i u našoj užoj Hrvatskoj tragova umjetničkomu radu na polju slikarstva. Ne brojim amo Dalmaciju, već našu užu Hrvatsku, gdje je u samostanima pavlinskog i franjevačkog reda slikarska umjetnost dosta cvala. Tko se ne spominje Remeta, u kojem je bilo liepih umjetničkih proizvoda. A ima i po crkvama slika, većinom kopija znamenitih majstora, koje su domaćom rukom izradjene. Broj tih umjetnika još je malen, a i imena jedva da se znadu, nu kad bi se dali ljudi na izraživanje, odkrilo bi se možda štošta, čega danas ne znamo. Pa kad bi se prikupila i literarna i umjetnička gradja, mogli bismo prirediti retrospektivnu hrvatsku umjetničku izložbu.

Do Nikole Mašića mi nemamo slikara umjetnika, t. j. čovjeka, koji bi svojom životu dao lih umjetničku tendenciju, cilj lih umjetnički, koji bi si odabrao umjetničko djelovanje svojim staležom. Ima pred Mašićem, i to baš za njegova doba, dosta njih koji su se bavili umjetnošću slikarstva, ali to su ili diletanti ili opet profesori. Mašić je za cielo naš prvi hrvatski slikar. Životopis Mašićev najbolje je po umjetniku samom prikazan. To je život po sebi sam vrlo oskudan na doživljajima; čitav interes u Mašićevu životu moramo da posvetimo njegovom unutarnjem životu, njegovim ako hoćemo da kažemo, duševnim doživljajima. Tko je god Mašića poznao zavolio ga odmah

prvog puta kao čovjeka blaga u sudu i izražaju, čovjeka fina i ugodjena govora, skoro djevojačke skromnosti. Nu tko bi se Mašićem po više puta sastajao i s njime govorio, taj bi uvidio kolika naobrazba, kolika tankočutnost i koji duh se u njemu krije. Uvidio bi da taj čovjek blaga glasa i skromna ponašanja može glasno i krepko dati oduška svojem zanosu. To bi bilo ponajviše prije onda, kad bi ga koja ljepota u kojem mu drago umjetničkom ili književnom djelu uznijela. A Mašić bio je upravo moderno diferenciran, malo ne biran u otkrivanju finesa u umjetnosti. U svojim izjavama kao i u svojem ukusu bio je aristokrat duha i osjećanja. Zavolio je osobito umjetnost razvika koje velike umjetničke ili književne epohe, tako te su mu trecentiste i Fra Angelico miliji od savršenih djela preporodnih velikana. Za onu finu skromnu radnju, za onaj tihi i blagi mir, za one linije osjećajem procijedjene, za sve je to Mašić imao osobito oko i toplo srce. Pa to mu je i najviše godilo njegovu estetičkom ukusu, to je njemu najviše odgovoralo. Mašić imao je nešto od onih prvih preporoditelja slikarstva, od onih ljepotom i religijom zanesenih redovnika. Bio je doduše svjetovnjak, slikao vesele profane, stvari, tehnika i risanje mu je daleko dotjeranije od njihovog, ali zajedničko im je jedno čuvstvo i ljubav k ljepoti, koja rek bi da sjaji iz tih slika. Mašić je živio za umjetnost, koju je držao za prirodu, prenesenu tako reći u malena ljudska srca. I kad smo stajali pred njegovim slikama, pa onda kad smo poslije toga vidjeli i njega samoga nije nam se nametnuo onaj obični kontrast među umjetnikom i njegovim djelima. Mi smo što više radošno konstatirali, da nam se predočba o umjetniku „Gušćarice“ i „Hajduka na odmoru“, slaže sa realnim izgledom umjetnika. Njegovo slabašno tielo više u visinu nego u širinu uzrašteno, dalo mu je nešto lakoga i otmjenoga u njegovu ponašanju. Glava malena sa vrlo živim, dubokim i jasnim očima, odavala je svojom finom formacijom inteligenciju i osjećaj i kad smo mu u lice pogledali mi smo bili uvjereni, da je taj čovjek u svojim mislima i čuvstvima jedan svijet za sebe. I taj je svijet bio za njega priroda u čitavoj svojoj ljepoti i čaru. Vrativši se Mašić u svoju domovinu osjetio je osobitu volju za onaj payssage posavske ravnice. Slike toga motiva ima od njega tri. Daleka pjeskovita ravnica, tek gdje gdje se uzdiže mutna zelena vrba ili trava, a sredinom više se vuče nego što teče, mutna savska voda. Nebo je na pola zastrto oblacima, gdje gdje tek prodire nebesko plavetilo i to tako sparno, tako nekako lieno propušta sunčane trake. A u svoj malo ne kondezovanoj magli para uzdiže se nešto ogromno tamno, nepomično — prova visoke ladje, što se nepomično pribila uz nisku obalu. Djevojka tjera guske i valjda pjeva kakovu jednoličnu posavsku pjesmu. Iste guske ne miču se osobitim temperamentom, samo se patke od velike vrućine kupaju. Nad čitavim tim krajobrazom leži ona olovna iznemogla ljetna sparina. U blizini kao u daljini ne otvara se očima ništa do li one nedogledne sve više bliede ravnice u kojoj se gubi poput srebrenje blještave zmije savsko korito. Samo Slovjen mogao je tu iznemoglu tihu ravan prikazati svim onim čarom, čitavom onom čežnjom izgubiti se u toj silnoj jednoličnoj prirodi. Ali samo Slovjen mogao je u toj monotoniji izraziti ljepotu onom krasnom bojom, kako je to učinio Mašić. Ne samo da mu je uspjelo prikazati ljepotu toga svijeta, koji tako lako prelazi u onaj obični „landschaft“ već je i kolorit te slike na međunarodnoj izložbi u Monakovu pobudio senzaciju. Uvaženi kritičar Rozenberg u Lützowovu umjetničkom časopisu „Zeitschrift für bildende Kunst“ osobito se pohvalno o njoj izrazio.

Sličnih slika Mašićevih ima još jedna u našoj Strossmayerovoj galeriji i jedna u pražkom Rudolfinumu. Od Mašićevih slika podigla je u svoje vrijeme osobiti interes „Berba ruža u Bugarskoj“. S prieda među valovima ruža kreću se veseli momci i djevojke berući ruže, pozadina ima vijeletno plavu boju. I o ta nebesa kao da se reflektira ružičasta boja i kao da u onom finom ružičastom nebu osjećamo opojni i zadušljivi miris toga krasnoga cvjeta. Slika je sa koloristične strane vrlo liepo uspjela i kad bi se jednom priredila retrospektivna, umjetnička izložba trebalo bi se i ove Mašićeve slike sjećati i pokazati, da je Mašić već za onda osjećao finese boja u velikoj mjeri u vrlo modernom smislu. Uz ove slike, koje se najviše bave payssagem, u kojima je okolica malo ne glavni momenat, imamo u Zagrebu još dvie Mašićeve slike: „Ličanina“ i „Hajduka na odmoru“. Posljednja je vrlo liepa slika i silno idealizovana, a daje nam i čitavu karakteristiku Mašićeva estetičnog horizonta. To nije hajduk, koji se izmučen bojom odmara, kojemu je lice upalo usljed napora, a oči se zamutile, ne to je hajduk koji je u sjajnoj svojoj odori čist, kao što vidjamo Bosance za velikih svetkovina, čistim odijelom i čistim oružjem, čovjek koji će kraj sve svoje neuropejske toilette, svojom salonskom korektnošću, svojim liepim licem i finim otmjenim crtama pobuditi udivljenje. Ali Mašić nije samo umio idealizovati, prikazati ljepotu izražaja, nego i duševnu ljepotu, izražaj lica strogom realnošću. To vidimo na njegovu „Ličanu“. Prosjeda glava široka i plečata tiela, sjedi Ličanin zamišljen i umoran, u svojoj jur jako oštećenoj nošnji. Pogledom je blag i miran kao pred suzama. Koliko li je istinitosti u toj staračkoj glavi, koliko povjesti jedne čitave generacije koja evo izgiba, koja je jednom bila tako mlada, tako snažna, a koju je shrvala nužda života i siromaštvo zavičaja i baš glede

onoga kraja upućuje već za rana na priegor, štednju i mukotran rad. Ona je radnja fino izradjena u crtama lica, a tehnika je dosta krepka i jaka. Slike Mašičeve na sreću su u većem broju ostale u Hrvatskoj, dok su neke prodane u Englezku, Ameriku i Njemačku. Svuda, gdje god je Mašić izložio, stekao je udivljenje i priznanje. S Mašićem izgubila je Hrvatska mnogo, vrlo mnogo. I za čudo, Mašić odkako je djelovao među Hrvatima u našem glavnom gradu, presahnulo mu umjetničko vrelo. I sa našim umjetnicima nije Mašić obćio mnogo. Njegov karakter njegov suptilni, ali fini i mirni pogled u ljepotu snužuća nije mu dopuštao, da stupi u kolo borilaca. Mašić je bio tiha narav, koji nije volio da se iztije. Bilo ih je malo, koji su bili njegovi prijatelji, s kojima je on intimno razgovarao o umjetnosti. Modernoj umjetnosti, a osobito mladome hrvatskome društvu umjetnika proricao je liepu budućnost i stalno mjesto u domovini. Kad su mu rekli, da se nekolicina umjetnika seli, Mašića je to boljelo, al on je rekao, da će se ipak ustaliti umjetnička čeljad u našoj domovini. Ali kod naše publike, kod toga aglomerata predsuda i zasukanosti, nije moguće glavom kroz zid. On je volio naše umjetnike, ali nije mu se svidjela njihova buka, njihov glas, kojim viču za pravom i priznanjem. Ta on je to isto doživio. Mašić, naš prvi umjetnik slikar, bio je živ među nama, neopažen i nepoznat, nitko ga se nije dotakao niti pitao da li što radi, kako je njegovim bolnim očima i hoće li još što moći da uradi. Ali on je to tiho podnio. Boljelo ga je svakako, ali njegova dobrota i finesa nije ga puštala, da traži svoje pravo od svojega naroda. Nu mi, koji smo preostali, te s njime živjeli, podignut ćemo glas, da ostane Mašičevo ime trajno i slavno u hrvatskom narodu od Ličanina i Gušarice do visoke inteligencije i da ga ne odpravimo ad manes majorum jednostavnim spomen-pločom i praznim riečima. Slava Nikoli Mašiću, prvomu hrvatskomu slikaru umjetniku, lahka mu bude rodjena gruda, a tihi počinak, kao što mu je bio i život.

V. Lunaček.

SMOTRA.

Dr. Dinko Vitezić, poznati vodja istarskih Hrvata proslavio je 24. srpnja o. g. u domaćem krugu na otoku Krku osamdesetogodišnjicu svojega života. „Naša Sloga“, glasilo istarskih Hrvata izašla je u svečanom ruhu, te je posvetila svečaru oduševljeni članak. I drugi hrvatski listovi priobćili su prigodom Vitezovićeve slave kraće ili dulje članke. Vitezić se je rodio u Vrbniku 25. srpnja 1822. Roditelji Ivan i Margarita imali su još petero djece, od koje se iztije osobito još Ivan, krčki biskup. Dinko Vitezić polazio je sveučilište u Padovi i Beču, a g. 1847. promaknut je na čast doktora. Dugo vremena bio je u javnoj službi, te je došao do časti nadsavjetnika i prokuratora za Dalmaciju, dok nije g. 1884. postavljen u mir. Iza toga otvorio je odvjetničku pisarnu, koju je imao sve do g. 1899. Neizbrisive su njegove zasluge kao borca za hrvatstvo, kao zastupnika naroda u istarskom saboru i bečkom rajhsratu, te kao predsjednika družbe sv. Ćirila i Metoda. U dobrotvorne narodne svrhe poklonio je preko 120.000 K. Svoje govore izdao je u dvim „Poslanicama“. Bog ga poživio još mnogo godina!

Trideset godišnjica književnoga rada. Naš neumorni i revni suradnik g. Dragutin Hirc, taj poznati trudbenik na polju naše narodne prosvjete, jedan od izdavača znamenitoga djela: „Zemljopis Hrvatske“, navršuje 15. ovoga mjeseca trideset godina svojega književnoga rada. U broju 23. „Školskoga prijatelja“ od godine 1872. napisao je kao učiteljski pripravnik I. tečaja prvi svoj članak „Biserka i Biser.“ Iste godine članak „Dragulji“ (br. 24.) u istom listu. Pod prvim člankom nije podpisan, pod drugi ga je članak podpisan urednik i ravnatelj Franjo Klaić, štampao ga na čelu lista i upozorio nanj opazkom „Rad učiteljskoga pripravnika“. Životopis donieli smo mu u „Prosvjeti“ g. 1899. sa slikom (br. 19. i 20).

Od onda napisao je u „Prosvjeti“ cio niz članaka, književnih viesti i svaštica, a u „Zemljopisu Hrvatske“ ukrasio svojim perom svaku svezku opisima, u kojima nam predočuje plastično pojedine krajeve drage nam domovine, koju mi ne bi poznavali, da ne imamo požrtvovnoga i uztrajnoga Dragutina Hirca. Kao urednik „Hrvatskoga Planinara“ napisao je od g. 1899, također cijelo čislo članaka, a odkada ovaj časopis izlazi i nekoliko stotina „Raznica“, a kao gorljiva planinara pozna ga cijela domovina. Ne ima skoro brega ni vrha, s kojega D. Hirc nije pozdravio svoju domovinu, koju ljubi svim žarom plemenite duše svoje.

Od g. 1899. obašao je nepoznatu nam Moslavinu uzduž i poprieko, pak ju ove godine opisao u „Prosvjeti“, u kojoj donosimo i danas iz njegova pera dva članka: „Put u Ledenu jamu“ te „Pakleno i okoliš“. Prvi se članak tiče Gorskoga kotara, o

kojem je g. D. Hirc napisao posebno djelo, drugi njemu osobito milog Primorja, u kojem je sproveo najljepše dane mladosti svoje. I hrv. primorje je opisao u posebnom djelu, koje je razpačano i koje kani, kako čujemo, napisati u potpunom izdanju.

Lanjske godine obašao je g. Hirc radi opisa „Hrvatskoga Zagorja“ ponovno ovaj milovidni i čarni kraj domovine, te nam opis priobćio u „Zemljopisu Hrvatske“.

Sada radi dalje na velikoj razpravi „Revizija hrvatske flore“, koju će predati jugoslavenskoj akademiji, koja je do sada štampala tri njegove razprave. Poslije toga kani pristupiti k izdanju nove hrvatske flore, a prije toga će štampati djelo: „Flora u okolini zagrebačkoj“, na kojoj radi već četvrtu godinu. Sprema za štampu djelo: „Samobor i okolina“, u kojem će opisati i bogato ilustrovati i naš zanemareni Žumberak, a pored toga piše još planinarsko djelo: „Naše gore i planine“ u kojemu će nekoji bregovi prvi puta biti opisani i oslikani.

Ljetos je svršio svoj rad oko djela blagopokojnoga kraljevića Rudolfa, te ga kao saurednika i suradnika zapalo od Nj. Veličanstva „previšnje priznanje i podpuna hvala“.

Od g. 1899. napisao je slijedeće važnije članke: Pogled u praviek žitarica. Brašno i kruh u botaničkom pogledu. „Flora Croatica“ (djelo) kao jubilarica. Visibaba. Krvava kiša. Crni gnijil, osobita bakterijalna bolest na kupusu i njegovim srodnicima. Putovanje saskoga kralja Fridrika Augusta po Dalmaciji. Preko Velike Kapele. Nekoje šumsko drveće i grmlje. Bukva. Nekoje šumsko drveće i grmlje iz hrv. flore. Pogled u šume sjeverne Amerike. Iz hrvatske cvetane: 1. Bršljan. 2. Imela biela (Viscum album). 3. Imela žuta (Loranthus europaeus) i 4. Imelica sitna (Arceuthobium Oxycedri). Ova je botanička radnja upravo izašla i zaprema 58 štampanih stranica.

Od g. 1900. D. Hirc suradnik je i Jeronimskoga društva, pa je od onda priobćio u „Danici“ ove radove: Zimska hrana našega naroda. Čuvajte se zmija otrovnica. Gljive, njihova korist i štetnost. Jabuka i njezini neprijatelji. U „Glasniku hrv. naravosl. društva“ ima od g. Hirca radnja: Erechthites hieracifolia, Ljudevit Gaj kao florista, a naročito su mu zanimive „Prirodopisne crte“. U „Hrv. Planinaru“ priobćio je gosp. Hirc članke: Matterhorn. Baradla, najveća špilja u Evropi. Okolo Susjedskoga briega. Josip Torbar (†). U Moslavinu. U Zagorju. Princ Amadeo Savojski na briegu sv. Ilje. Od Osieka do Čepina. Okolo Oštrca. Ris u Hrvatskoj i Slavoniji. Planinarski vremenokaz. Moje putne sgođe i nesgođe. Borić ili klekovina. Fridrik Simony. Planinski zid. Moje praznikovanje. Nekoje znamenite planinarke. Planina Promina. Osobiti vidici. Prvi izlet itd.

Dragutin Hirc napisao je do sada ove knjige i djela: Putopisi. Slike iz hrvatske cvetane. Liepa naša domovina (za mladež, dvie svezke). Hrvatsko primorje. Gorski kotar. Lika i Plitvička jezera, a u raznim omladinskim, dnevnim, stručnim listovima te publikacijama društvenim, napisao je g. Hirc od god. 1872. do danas preko 500 članaka, razprava, ocjena, ne računajući ovamo razne viesti.

Ljetos je g. Hirc stupio u 50. godinu života, pa kako je snažan, krepak i „planinarskoga“ zdravlja, pouzdano se nadamo, da će još mnogo toga u korist naše knjige i naroda izraditi, a biti će sigurno presretan, kad će na stolu ugledati svoje milje i omilje, svršeno djelo „Zemljopis Hrvatske“.

Bog mu udjelio zdravlje i dug život!

KNJIŽEVNOST.

Barlè Janko: „O zdravstvu staroga Zagreba“. Zagreb 1902. 8°. U „Lječničkom vjestniku“ napisao je Janko Barlè liepu razpravu o liečnicima i zdravstvu naše hrvatske prijestolnice. Ti članci bili su tako zanimivi i tako pravom znanošću protkani, da smo iskreno želili, da napose izadju. Gosp. pisac je posve pravo učinio, da ih je sabrao u ovu knjižicu, koju će i nestručnjak s nasladom čitati, a koja je plod piščevih študija po zagrebačkim arhivima. Mi tu razpravu toplo preporučamo.

Kranjčević Silvije Strahimir: Trzaji. U dolnjoj Tuzli izdao je poznati hrv. pjesnik Kranjčević novu sbirku svojih pjesama pod naslovom „Trzaji“. Mi ćemo o njoj još pobliže progovoriti.

Dr. Fran Gundrum izdao je knjigu pod naslovom: „Duhan“. Pisac je odlučni protivnik pušenja te otvoreno kaže, da je pušenje po zdravlje ubitačno. Njegova je monografija plod mnogodišnjih študija i obuhvata 216 strana. Tiskana je nakladom piščevom kod braće Kralj u Zagrebu, a stoji K. 2.40. Pisac je u toj svojoj knjizi nanizao niz liepih i plemenitih misli, te je na temelju citovanih mnijenja mnogih stručnjaka i na temelju vlastitih opažanja stvorio djelo, kakovo te vrsti još hrvatska knjiga „nije“ imala.

„Prosvjeta“ izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. Godišnja cijena poštom ili dostavom u kuću 14 kruna, inače samo 12 kruna. Za inozemstvo 20 kruna. Predplatu prima: Uprava „Prosvjete“, Zagreb, Gajeva ulica br. 7. Rukopisi se ne vraćaju.